



XALQARO HUQUQDA «HUDUDIY USTUVORLIK» VA «DAVLAT CHEGARALARI» TUSHUNCHASI

Sherqo'ziyev Xolmuhammad Sharifjon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti talabasi

Xolmuhammadsherqoziyev330@gmail.com

Xalqaro huquqda —hudud iborasi yerdagi boshqa maydonlardan ma'lum yuza (chegara) bilan chegaralangan, yuridik maqom va shunga mos ravishda huquqiy tartibga ega bo'lgan yerdagi, shuningdek yerdan tashqaridagi kosmik maydonni belgilash uchun qo'llaniladi. Yer maydonining kosmik maydondan ajratib turuvchi chegara yer konfiguratsiyasini takrorlovchi va uning yuzasi (dengiz darajasi)dan bir qadar masofada joylashgan sharsimon yuza hisoblanadi. Ushbu sharsimon yuzaning aniq darajasi hali belgilangani yo'q. Biroq yer yo'ldoshini atmosferada jiddiy to'xtashlarsiz va kuyib ketmasdan harakat qila olishiga imkon beruvchi darajada bo'lishi lozimligidan kelib chiqiladi. Bu daraja 110 kmni tashkil etadi.

Kosmik fazoni shartli ravishda yaqin joylashgan, ya'ni quyosh tizimini o'rab turuvchi va unda joylashgan osmon jismlari hamda uning tashqarisidagi kosmik maydonga bo'lish mumkin.

Yer maydonining o'zi ikkita katta toifaga, ya'ni davlat hududini tashkil etuvchi hamda davlat hududi doirasidan tashqarida bo'lgan maydonga bo'linadi. Bu maydonlar davlat hududi va davlatga tegishli bo'lmagan hudud – bir-biridan chegaralar bilan ajratiladi. Chegaralar haritalarda, shuningdek joylarda belgilangan chiziqlar va ushbu chiziqlar bo'ylab yer maydonini fazo bilan va nazariy jihatdan yerning markazi va yer osti boyluklari tubi, aslida yer ostiga kirishi mumkin bo'lgan joygacha o'tuvchi vertikal yuza hisoblanadi.



Ko'rsatilgan maydon va davlatga tegishli bo'lmagan hudud doirasidagi quruqlik, suv, yerosti boyliklari va yer yuzasidagi havo maydonini o'zida birlashtiradi.

Hududlar xalqaro huquqda quyidagi uch asosiy turga bo'linadi:

- 1) davlat hududlari;
- 2) xalqaro rejimga ega bo'lgan hududlar;
- 3) aralash rejimli hududlar.

Davlat hududi deb, ma'lum milliy davlatning suvereniteti ostida bo'lgan hududlar tushuniladi. Bir tomondan ushbu hududning davlatga tegishliligi va ikkinchidan maskur hududda ushbu davlatning ustuvorligi davlat hududining asosiy belgilari hisoblanadi.

Xalqaro rejimdagi hududlar deganda, davlat hududi chegarasidan tashqarida bo'lgan aloxida olinganda, hech qaysi bir davlatga tegishli bo'lmagan va xalqaro huquqqa muvofiq barcha davlatlar tomonidan umumiy foydalanadigan maydonlar tushuniladi. Bu tur hududlarga, eng avvalo ochiq dengiz, uning ustidagi havo maydoni hamda kontental shelf doirasidan tashqaridagi chuqur dengiz tublari kiradi.

Aralash rejimga ega bo'lgan hududlarga kontental shelf va iqtisodiy zonalar (mintaqa) kiradi. Ushbu hududlar milliy davlatlar suvereniteti ostida bo'lmaydi va davlat hududi tarkibiga kirmaydi. Biroq qirg'oq bo'yi davlatlari kontental shelf va iqtisodiy dengiz zonasiga tutashib turgan maydonlarda foydali qazilmalarni izlab topish va ularni qazib olish ushbu hududlarda tabiiy muhitni himoya qilishga nisbatan suveren huquqlarni saqlab qoladi.

Har qanday davlat muayyan cheklangan hududda joylashadi va o'z hududini qo'riqlash uchun chegaralar o'rnatadi. SHu hududda uning fuqarolari istiqomat qiladi. Davlat o'z hududi doirasida ichki va tashqi funktsiyalarni amalga oshiradi. Hudud har qanday davlatning moddiy asosi bo'lib xizmat qiladi, uning mavjudligining muhim sharti hisoblanadi. Barcha tabiiy zaxiralar davlat hududining tarkibiy qismlari hisoblanadi. Modomiki, hudud to'liq daxlsiz ekan, demak uning



qismlari, ya'ni tabiiy zaxiralari ham daxlsizdir. Ularni xorijiy shaxslar yoki davlatlar hududiy suveren ijzatisiz ishlatishi davlat hududiy daxlsizligining buzilishi sifatida e'tirof etiladi. SHu bois, davlatlar uning yaxlitligini ta'minlashga jiddiy e'tibor beradi. Ancha ilgari, Millatlar Ligasi statutidayoq har qanday tashqi xurujlarga qarshi o'laroq, a'zo davlatlarning hududiy yaxlitligini hurmat qilish va saqlab qolish majburiyati qayd etilgandi. Ushbu printsip **1945 yilda BMT Ustavi qabul qilinishi bilan o'z tasdig'ini topdi**. Ba'zan davlatlarning hududiy yaxlitligi printsipi davlatga tegishli hududlar yaxlitligi printsipi yoxud davlatga tegishli hududlar daxlsizligi printsipi, deb ham yuritiladi, ammo bu o'rinda asosiy mazmun-mohiyat bitta - xorijiy davlat uchun hududini tajovuzkorlik bilan bosib olish, qo'shib olish yoki bo'lib tashlashni man etishdir.

Hududiy ustuvorlik davlat suverenitetining eng muhim xususiyatidir. U davlatning o'z hududidagi oliy, to'liq va yagona hukmronligini anglatadi. O'zbekiston Respublikasi **Konstitutsiyasi 3-moddasining 2-qismida** shunday deyilgan: «O'zbekistonning davlat chegarasi va hududi daxlsiz va bo'linmasdir».

Hududiy ustuvorlik oliy hokimiyat (imperium) va suveren egalikdan (dominium) iboratdir. Oliy hokimiyat deganda, davlat hududida boshqa biron-bir davlat hokimiyatining amalga oshirilmaligi tushuniladi. O'zbekiston Respublikasi **Konstitutsiyasining 3-moddasining 1-qismida** «O'zbekiston Respublikasi o'zining milliy-davlat va ma'muriy-hududiy tuzilishini, davlat hokimiyati va boshqaruv organlarining tizimini belgilaydi, ichki va tashqi siyosatini amalga oshiradi».

Agar davlat o'z hududi doirasida yagona hokimiyatni amalga oshirar ekan, demak u ana shu hududda sodir bo'ladigan barcha voqea-hodisalar uchun tegishli ravishda javobgarlikni ham zimmasiga oladi. Davlat hududi doirasida amalga oshiriladigan faoliyat boshqa davlatlarga ziyon yetkazmasligi kerak. Bunda, avvalambor, atrof muhitga yetkaziladigan zarar ko'zda tutilmoqda.

Suveren egalik deganda, davlat hududi va zaxiralarini tasarruf qilish, shu jumladan uning muayyan qismini xorijiy davlatga berish huquqi tushuniladi. Yer



bo'yicha mulk huquqini qo'lga kiritish, hattoki xorijiy davlat bunday mulk huquqini qo'lga kiritgan taqdirda ham, uning davlat hududi tarkibidan chiqishiga olib kelmaydi.

Xalqaro shartnomaga muvofiq, davlatning ayrim huquqlari uning hududlaridan tashqarida ham ta'sir kuchiga ega bo'lishi mumkin. Masalan, **BMTning 1982-yildagi "Dengiz huquqi bo'yicha"** konvensiyasi qoidalariga ko'ra, davlatlar o'zlarining yagona iqtisodiy hududlari va kontinental shelf to'g'risidagi milliy qonunlarini qabul qiladi.

Davlat hududi davlatning moddiy asosini tashkil etadi. Hududni himoya qilish - davlatning asosiy vazifalaridan biri.

Xalqaro huquq ham davlat hududini qo'riqlashga alohida ahamiyat beradi. Uning kuch ishlatmaslik, hududiy yaxlitlik, chegaralar daxlsizligi kabi asosiy printsiplarining mazmun-mohiyati deyarli shu masalaga bag'ishlangan. Davlat boshqa har qanday davlatning hududiy daxlsizligiga qarshi kuch bilan tahdid qilishdan yoki uni ishlatishdan o'zini tiyib turishga majbur. Davlat hududi boshqa davlatning unga qarshi kuch bilan tahdid qilish yoki uni ishlatish evaziga egalik qilinadigan ob'ekt bo'lishi mumkin emas.

Hudud, shuningdek davlat suvereniteti amal qiladigan keng makon, davlatning hududiy yurisdiksiyasi makoni sifatida tushuniladi. Davlat hududi tarkibiga quyidagilar kiradi: birinchidan, **quruqlik hududi** (quruqlikning yuza qismi), shu jumladan orollar; ikkinchidan, **suv hududi (akvatoriya)**: ichki suvlar va hududiy dengiz; uchinchidan, **quruqlik va suv hududlari ostidagi yer osti boyliklari**; bunda yer qa'ri chuqurligi chegaralanmagan va nazariy jihatdan Yer kurrasining markazigacha taalluqli hisoblanadi; to'rtinchidan, **havo hududi bo'lib**, u sanab o'tilgan makonlar doirasida toki fazogacha bo'lgan ustki hududdan iborat; havo hududining balandlik chegarasi o'rnatilmagan, ayrim fikrlarga qaraganda, u 100-110 kilometrni tashkil etadi.



Konstitutsiyaga muvofiq, Rossiya Federatsiyasi hududi «uning subyektlari hududlari, ichki suvlar va hududiy dengizlar, ular ustidagi hududiy makondan iboratdir» (67-moddaning 1-qismi).

Davlat muayyan huquqlarni boshqa davlatga bergan holda, bir tomonlama asosda yoxud xalqaro shartnoma bo'yicha o'zining hududiy yurisdiksiyasini cheklashi mumkin. Bunday hollar bevosita va tranzit havo yo'llari hamda chet el qurolli kuchlarining boshqa davlat hududida bo'lib turishi bo'yicha bitimlarda ko'proq ko'zga tashlanadi.

Hududlarning mansubligi va chegaralar o'tishi bilan bog'liq xalqaro nizolar faqat tinch yo'l bilan, kuch ishlatmasdan va xalqaro huquq asosida hal etilmog'i zarur.

Muzokaralar yo'li bilan yoki xalqaro organlarda bunday nizolarni hal etish borasida orttirilgan katta tajriba odatda davlatlar o'zining hududga egalik qilishini asoslash uchun ilgari suradigan bir necha dalil-isbotlarni aniqlash imkonini beradi.

Istilo etish (okkupatsiya) va egallab olish muddatining uzoqligi samaralidir. Bularning zamirida davlat suverenitetini samarali joriy etishdan iborat yagona printsip mujassam, ya'ni davlat tegishli barcha hudud bo'ylab va o'zining xalqaro huquq bo'yicha majburiyatlarini bajarish uchun zarur bo'lgan darajada hududiy ustunlikni amalga oshiradi. Davlat boshqaruv faoliyatining joriy etilishi tegishli hududning har bir nuqtasida namoyon bo'lishi uchun aholi yashamaydigan va borish qiyin bo'lgan joylarda yurisdiksiyani amalda qo'llash umuman talab etilmasligi ham mumkin va bu shart ham emas.

Samarali davlat boshqaruvining rasmiy mezonlariga quyidgalar kiradi: birinchidan, *mazkur davlat huquq-tartibot idoralari qo'llab-quvvatlab turadigan muayyan tartibning o'rnatilganligi*; ikkinchidan, *boshqa davlat hukmronligiga yo'l qo'yilmasligi yoki suveren davlat xabardorligi va roziligi asosida boshqa davlat yurisdiksiyasi uchun imkon beriladigan ayrim holatlar*.



Hozirgi zamon nizolarida egalik qilish muddatining uzoqligidan foydalanish shubhalidir, zero o'tmishda hududlar odatda zamonaviy xalqaro huquq rad etgan usullar - urush, bosqinchilik, mustamlakachilik kurashlari evaziga qo'lga kiritilgan. Muddat uzoqligi dalili faqat quyidagi shartlar mavjud bo'lgan hollardagina tan olinishi mumkin: birinchidan, o'tmishda hududni egallash davlatlarning tegishli shartnomada o'z ifodasini topgan roziligi yoki sukut saqlash ko'rinishida tan olishi asosida amalga oshirilgan; ikkinchidan, egalik qilish uzluksiz va daxlsiz bo'lgan, masalan, boshqa davlatlar e'tiroz bildirmagan.

Ana shu shartlar mavjud bo'lgan hollarda muddat uzoqligi - olis o'tmishga borib taqaladimi yoki bir necha o'n yildan iborat bo'ladimi - hech qanday ahamiyatga ega bo'lmaydi.

Egalik qilishning boshqa davlatlar tomonidan sukut saqlash ko'rinishida tan olinishi nafaqat to'g'ridan-to'g'ri hududiy ustunlikni amalga oshirishga, balki boshqa alohida huquqlarga, masalan, baliq ovlash yoki dengizdan turli xil tabiat in'omlarini yig'ib olishga ham daxldordir. Davlat faoliyati ayrim turlarining sukut saqlash ko'rinishida tan olinishi oxir-oqibat faoliyatning xuddi shu turi bo'yicha zarur ko'lamda yurisdiksiya joriy etishni ko'zda tutuvchi muayyan rejimni yaratishga qodirdir.

Xalqning o'z taqdirini o'zi belgilashi plebistsit (referendum) jarayonida aniqlanishi mumkin. Xalqaro-huquqiy amaliyotda muayyan hududiy tuzilmalarning u yoki bu davlatga qo'shilishi yuzasidan xalqning xohish-irodasini aniqlash maqsadida bir necha marta plebistsit huquqidan foydalanilgan.

Davlat chegarasi deganda, uning yuzasi bo'ylab o'tkazilgan va davlat hududi sarhadlarini, ya'ni hududiy yurisdiksiya makonini belgilab bergan, yuridik jihatdan asoslangan shartli chiziq tushuniladi.

Chegarani doimo davlatning o'zi o'rnatadi, ammo faqat shartnoma shaklidagi xalqaro bitim yoki boshqa davlatlarning sukut saqlash ko'rinishidagi tan olishi bilan tasdiqlangan chegara chizig'igina qonuniy deb e'tirof etiladi.



O`zbekiston Respublikasi chegaralarni shartnomaviy negizda mustahkamlash zaruratiga asoslanadi. Bunda O`zbekiston ichki va xalqaro xavfsizlikni ta`minlash, chet el davlatlari bilan o`zaro manfaatli hamkorlik, davlatlarning suvereniteti va hududiy yaxlitligini va davlat chegaralarining daxlsizligini o`zaro hurmat qilish, chegara muammolarini tinch yo`l bilan hal etish printsiplariga amal qilmoqda. O`zbekistonning chegara to`g`risidagi qonunchiligi xalqaro shartnomalarga asoslanadi.

O`zbekiston beshta davlat bilan chegararosh bo`lib, mamlakatimiz chegarasining uzunligi qariyb **7 ming kilometrni** tashkil etadi. Davlat chegarasini belgilash, o`zgartirish, himoya qilish va qo`riqlash sohasidagi munosabatlar **«O`zbekiston Respublikasining davlat chegarasi to`g`risida»**gi qonun bilan tartibga solinadi. Ushbu qonunda O`zbekiston Respublikasining davlat chegarasi mamlakat hududi doirasini belgilovchi chiziqdan va bu chiziq bo`ylab o`tuvchi vertikal sathdan iboratligi ko`rsatilgan. Bu tushuncha xalqaro huquq normalariga mos kelib, O`zbekiston hududining barcha tabiiy ko`rinishlariga- quruqlikda, suvda, yer ostida va havo bo`shlig`idagi makon chegaralarini belgilaydi.

Chegara chiziqlari shartnomada yoki davlatning qonun hujjatida batafsil bayon etiladi va xaritada chiziladi. Bu bosqich delimitatsiya deb ataladi. Keyin chegara joyning o`zida belgilanadi, chegaraga oid belgilar o`rnatiladi, tegishli hujjatlar tayyorlanadi. Bu chegaralar demarkatsiyasi bosqichidir. Davlatlar amaliyotida, shuningdek, redemarkatsiya bosqichi ham ma`lumki, u ilgari o`rnatilgan chegaralarning tiklanishi yoki yangilanishini anglatadi. Ba`zan redemarkatsiya chegaralarni xalqaro huquqning umumiy normalariga muvofiqlashtirgan holda, hududlarni o`zaro almashish, ularni boshqa tomonga topshirish bilan ham bog`liq bo`ladi.

Masalan, **2003-yil 24-noyabrda O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O`zbekiston Respublikasining qo`shni davlatlar bilan davlat chegarasi chizig`ini belgilash tartibi to`g`risida»gi 530-son** qarori qabul qilingan.



Mazkur qarorga asosan, «O‘zbekiston Respublikasining davlat chegarasi to‘g‘risida»gi O‘zbekiston Respublikasining qonuniga muvofiq, O‘zbekiston Respublikasining qo‘shni mamlakatlar bilan davlat chegarasi chizig‘ini belgilash ishlari tashkil etiladi.

Xalqaro huquqda chegaralarni delimitatsiya qilishning bir qancha usullari qayd etilgan. Xususan, quruqlik chegaralarini ahamiyatli nuqtalar, relyef chiziqlari yoki ravshan ko‘rinib turadigan mo‘ljallar bo‘ylab o‘tkazish maqsadga muvofiqdir. Bunga misol sifatida daryolar, tog‘lar va hokazolarni ko‘rsatish mumkin. Bunday chegaralar aniq-ravshan farqlanib turadi va kamroq tushunmovchiliklarni keltirib chiqaradi. Ular tabiiy chegaralar deb ataladi.

Shuningdek, astronomik chegaralar ham borki, ular jo‘g‘rofiy to‘rning meridian va parallel chiziqlari orqali o‘tgan bo‘ladi. Masalan, **Filippin va Maldiv** orollarining chegaralari xuddi shu taxlit o‘rnatilgan. Afrikadagi mustamlaka hududlar sarhadlarini belgilashda ham bunday chegaralar keng qo‘llanilgan.

Suv chegaralari daryolar bo‘ylab quyidagi tartibda: kema qatnaydigan daryolarda - bosh farvater o‘rtasi bo‘ylab yoki talvega bo‘ylab (daryoning eng chuqur joyi orqali); kema qatnamaydigan daryolarda yoki oddiy irmoqlarda - ularning o‘rtasi bo‘ylab; bir necha shoxobchali daryolarda - bosh shoxobcha o‘rtasi bo‘ylab o‘rnatiladi. Ko‘llar va boshqa suv havzalarida davlat chegarasi quruqlikdagi chegaralarning suvga chiqish nuqtalarini to‘g‘ri chiziq orqali bir-biriga bog‘lash bilan o‘rnatiladi. Daryo, ko‘l yoki boshqa suv havzalari bo‘ylab o‘tadigan chegara qirg‘oq qiyofasida yoxud suv sathida o‘zgarishlar yuz bergan hamda daryo oqimi o‘zgargan hollarda ko‘chirilmaydi.

Suv ombori yoki boshqa sun‘iy suv havzasi barpo etilganidan keyin suv bosgan joylar bo‘ylab ilgari o‘tgan chegara xuddi o‘sha joylarda saqlanib qoladi. U quruqlikdan suv chegarasiga o‘zgaradi, xolos. Ko‘priklar va to‘g‘onlar bo‘ylab chegara, suv chegarasi chizig‘idan qat‘i nazar, mazkur inshootlarning o‘rtasidan o‘tadi.



Dengiz chegaralari hududiy dengizning tashqi chegaralariga mos tushadi. **Rossiyaning dengiz chegaralari 12 dengiz milyasi (qariyb 24 kilometr) masofasida Rossiyaning butun dengiz qirg'oqlari** bo'ylab o'tadi. Rossiya dengiz chegaralari qo'shni (Boltiqbo'yidagi va Qora dengiz bo'yidagi) davlatlar bilan tuzilgan shartnomalar natijasi hisoblanadi yoki hozirgi kundagi (Kaspiy, Azov dengizlari bo'yicha) muzokaralarning mavzuini tashkil etadi.

Davlatlarning hududiy yurisdiksiyasidagi dengiz maydonlari, ayniqsa yagona iqtisodiy hudud yoki kontinental shelf kabi keng maydonlar bo'ylab yonlama chegara chizig'i o'tkazishda muayyan qiyinchiliklar yuzaga kelishi tabiiy. Xalqaro huquqda kodifikatsiyalangan odat normalariga muvofiq, bunday chegaralashlar chog'ida adolat printsipi katta ahamiyat kasb etadi. Bunday chegaralashning texnik usuliga ko'ra, agar davlatlarning qirg'oq bo'yi hududlari bir-biriga qarama-qarshi yotgan bo'lsa-oraliq chiziq va agar davlatlarning qirg'oq bo'yi hududlari bir-biriga taqalgan, chegaradosh bo'lsa - teng turuvchi chiziqlar o'tkaziladi.

Milliy qonunchilik va xalqaro shartnomalar yordamida chegarada chegara rejimi (tartibi) o'rnatiladi. Uning maqsadi - davlat xavfsizligini ta'minlash, shuningdek qonuniy aloqalarga ko'maklashuvchi va davlat manfaatlariga zid kirish va chiqishlarga to'siq bo'luvchi o'ziga xos filtr sifatida xizmat qilishdan iborat. Tegishli hujjatlar asosida va maxsus o'tish joylaridagina chegarani kesib o'tishga ruxsat etiladi. Faqat avariya, tabiiy ofatlar va boshqa shu kabi favqulodda holatlardagina noqonuniy ravishda chegarani transport vositalarida, shu jumladan havo va dengiz kemalarida kesib o'tish uchun yo'l qo'yiladi. Chegara rejimi «O'zbekiston Respublikasining davlat chegarasi to'g'risida»gi qonunda belgilangan.

Chegaralarga taalluqli xalqaro huquqda barqarorlik tendentsiyasi namoyondir: *birinchidan, chegaralar to'g'risidagi shartnomaga nisbatan shartnoma tuzilgan shart-sharoitning tubdan o'zgargani to'g'risidagi izohni shartnomani to'xtatish uchun asos sifatida qo'llab bo'lmaydi* (Xalqaro shartnomalar bo'yicha Vena



konventsiyasi 62-moddasining 2-bandi). Demak, shart-sharoit o'zgarganini sabab qilib, chegaralarni bir tomonlama tartibda o'zgartirish mumkin emas; ikkinchidan, xalqaro huquqda huquqiy vorislik bo'yicha amal qilish printsipi odat tusiga kirgan. Unga ko'ra, voris davlat unga avvalgi davlatdan o'ziga o'tgan hudud chegaralarini tan olishi zarur. Bu printsip ilk bor XX asrda Lotin Amerikasida amaliyotga kiritilgan edi.

XX asrda ushbu printsipni Afrikaning mustamlakachilik zulmidan ozod bo'lgan bir qancha davlatlari o'rtasidagi chegara nizolarini hal etishda **BMT Xalqaro sudi** keng qo'llagan. SSSRning sobiq ittifoqdosh respublikalari o'rtasida mavjud bo'lgan ma'muriy bo'linish chiziqlarini davlat chegaralari sifatida tan olgan sobiq ittifoqdosh respublikalar - mustaqil davlatlar tajribasida ham xuddi ana shu printsip qo'llanilganini kuzatish mumkin.

«**O'zbekiston Respublikasining Davlat chegarasi to'g'risida**»gi qonuni 1999- yil 20- avgustda qabul qilingan bo'lib, **46 moddadan** iborat. Qonunning asosiy maqsadi O'zbekiston Respublikasining davlat chegarasini belgilash, o'zgartirish, himoya qilish va qo'riqlash sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat. Qonunda xalqaro huquqning ustunligi printsipi mustahkamlangan. Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O'zbekiston Respublikasining davlat chegarasi to'g'risidagi qonun hujjatlaridagidan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma normalari qo'llaniladi.

Qonunda «O'zbekiston Respublikasining davlat chegarasi» tushunchasi quyidagicha belgilangan: „**O'zbekiston Respublikasi Davlat chegarasi (bundan buyon matnda «davlat chegarasi» deb yuritiladi) - O'zbekiston Respublikasi hududi doirasini (quruqlikda, suvda, yer ostida, havo bo'shlig'ida) belgilovchi chiziqdan va bu chiziq bo'ylab o'tuvchi vertikal chiziqdan iborat**”. Bunda tashqari, qonunda davlat chegarasini belgilash va o'zgartirish bo'yicha xalqaro huquqning asosiy printsiplari mustahkamlab qo'yilgan. Davlat chegarasini belgilash va



o'zgartirish paytida O'zbekiston Respublikasi milliy xavfsizlikni ta'minlash zaruratidan kelib chiqadi hamda quyidagi prinsiplarga amal qiladi:

davlatlarning suvereniteti, hududiy yaxlitligi, davlat chegaralari daxlsizligi va buzilmasligini o'zaro hurmat qilish;

chegara masalalarini tinch yo'l bilan hal etish;

chet el davlatlari bilan har tomonlama, teng huquqlilik va o'zaro manfaatdorlik asosida hamkorlik qilish;

qo'shni davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik;

kuch ishlatmaslik va kuch bilan tahdid qilmaslik.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalariga asosan, davlat chegarasini belgilash va o'zgartirishni, O'zbekiston Respublikasi **Oliy Majlisi** amalga oshiradi. Davlat chegarasi delimitatsiya va demarkatsiya (redimarkatsiya) qilinadi.

Davlat chegarasining shaxslar va transport vositalari tomonidan kesib o'tilishi xalqaro avtomobil, temir yo'l, havo, daryo qatnovi yo'llarida yoki qonun hujjatlarida hamda O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarida belgilab qo'yiladigan boshqa joylarda amalga oshiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi . – T.: O'zbekiston, 2012
2. «O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida» O'zbekiston Respublikasining qonuni, 1995- yilda 22 -dekabrda qabul qilingan // O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining axborotnomasi, 1995. -№12.
3. «O'zbekiston Respublikasining chet davlatlardagi diplomatiya vakolatxonalarining boshliqlarini tayinlash hamda chaqirib olish tartibi to'g'risida»



O‘zbekiston Respublikasining qonuni (1992- yil 3- iyulda qabul qilingan) //

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining axborotnomasi, 1992.- № 9

4. «O‘zbekiston Respublikasining davlat chegarasi to‘g‘risida»gi O‘zbekiston Respublikasining qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisning axborotnomasi, 1999, № 9

5. Birlashgan millatlar tashkiloti Nizomi // O‘zbekiston Respublikasi va inson huquqlari bo‘yicha xalqaro shartnomalar. T.: Adolat, 2002

6. Odilqoriev X.T., Ochilov B.E. Hozirgi zamon xalqaro huquqi. - Xalqaro huquq. - T.: Adolat, 2002.

7. Mamatkulov A. Xalqaro huquq. - T.: Adolat, 1997.

8. [www. Ziyonet. uz](http://www.Ziyonet.uz)

9. <http://www.Norma.uz>

10. <http://www.Lex.uz>

11. <http://www.Law library.ru>